

Rydsgård

av Sylve Åkesson

RYDSGÅRD, ca 7 km nordöst om Skurup, ligger vackert, omgivet av en stor park. Söderifrån leder en lindallé upp till slottet och norr om detta utbreder sig en liten sjö. Huvudbyggnaden har två framspringande flygelpartier och är en låg, långsträckt byggnad med putsade murar, frontespis mitt på långsidorna, tinnade gavlar och högt sadeltak. Den uppfördes 1740, men fick sitt nuvarande medeltidsinspirerade utseende vid en ombyggnad 1865 efter ritningar av domkyrkoarkitekt Carl Georg Brunius. I parken ligger en gammal magasinsbyggnad, som även den ändrats till medeltidsstil av Brunius.

Som namnet anger har Rydsgård uppstått genom en rödning i den urskog, som en gång sträckte sig ned över Romeleåsens sydsluttning. Detta har skett någon gång under medeltiden. Första gången namnet förekommer i skrift är 1470. I början av 1500-talet skriver sig väpnaren Claus Eriksen Gagge (troligen död 1556) till Rydsgård, men om det redan då fanns en sätesgård här är osäkert. Herr Claus var gift med Arlöf Mortensdatter Thott till Jordberga och gården torde länge ha stannat kvar i släkten Thott.

När Holger Ottesen Thott till Sövdeborg 1676 avyttrade sitt gods innehav för att flytta till Danmark, sålde han Rydsgård till fru Mette Rosenkrantz. Hon var en av dem som spekulerade i billiga gårdsköp från flyktande danska herremän under Skånes försvenskning. Vid hennes död 1683 var boet emellertid konkursmässigt, eftersom gårdarna ofta vansköts under orosåren och lämnade dålig avkastning.

Hennes stora godskomplex skingrades och Rydsgård inköptes av den nyadlade generalauditören Joakim Ehrenbusch. Genom förvärv av ytterligare jord i trakten fick han 1684 säterifrihet på gården. Rydsgård måste då ha haft en ståndsmässig bebyggelse, men hur denna sett ut vet man inte. Ehrenbusch (tidigare Buschow) kom från Tyskland, där han utbildat sig till jurist. Han blev sedan professor i grekiska och romersk rätt vid det nygrundade universitetet i Lund, innan han utsågs till generalauditör i Skåne och häradshövding i Oxie, Skytts och Vemmenhög. Ehrenbusch var bosatt på Rydsgård till sin död 1699. Han efterlämnade inga barn, varför egendomen övergick till hans halvbror Anders Praebis, som av ekonomiska skäl tvingades sälja denna 1715.

Köpare var häradshövdingen Sven Hallenberg, vilken vid Fredrik I:s kröning adlades Hallenberg. Han blev stamfader för den släkt som sedan kom att inneha Rydsgård fram till 1900-talets början. Under hans tid utökades godsets ägor och gjordes till en mera brukningsbar enhet genom ägobyten. Sven Hallenberg dog 1736 och efterträddes av sonen Carl, vilken liksom fadern var jurist och blev häradshövding i dennes gamla fögderier Skytts och Vemmenhög och senare också Oxie. Han utsågs sedan till lagman i Västgöta-Dal och därefter i Skåne och erhöll vid sin avgång landshövdings titel. Även han vann sig om att utöka godsets areal och under hans tid skedde en betydande upprustning av både jordbruk och byggnader. Han lät 1740 uppföra det nuvarande slottet, anlägga ny trädgård och skapa den lilla sjön genom uppdämning. Över borggårdsentrén uppsattes till minne av byggherrskapet hans och hans hustrus, född Palmcreutz, vapensköldar. Carl von Linné besökte "Ryssegård" på sin skånska resa 1749 och noterade att dess läge var angenämt med skog och sjö i omedelbar närhet. Den beläste Hallenberg kom att bli Linnés främste samtida skånske kritiker. När botanikerns "Skånska Resa" publicerades 1751 lusläste Hallenberg boken och antecknade i marginalen så snart han fann något fel. Det blev till slut hela 316 anmärkningar (nu bevarade i privat ägo hos hans ättling Magnus Hallenberg), som rörde allt från klädedräkter och djurhållning till säningsmetoder och geografi. En transkribering av Hallenborgs kommentarer gjordes av Landsarkivet i Lund 2007 i samband med 300-årsminnet av Linnés födelse. Att Linné hade svårt för skånskan syns inte minst i de förvanskade ortnamnen och Hallenberg påpekar: "Det är skada för dem, som ej kienna Skåne, men ännu mera i framtiden, att många byars och orters namn i denne bok blifvit så mycket råbråkade."

Vid landshövding Hallenborgs död 1780 löste sönerna Carl Arvid och Magnus ut de andra syskonen

och den senare övertog skötseln av godset. Carl Arvid var vid denna tid hovrättsråd i Åbo och blev senare hovrättens president. 1786 lät han brodern helt överta Rydsgård. Även Magnus var jurist, men slutade sin karriär som assessor i Göta hovrätt när han övertog skötseln av egendomen. Godsets areal utökades både av honom och hans efterkommande. När Rydsgård 1904 försålades, hade det i nästan 200 år tillhört släkten Hallenborg och utan att vara fideikommiss ostyckat gått från far till son i sex generationer.

Godset övertogs av Rydsgårds Jordbruks AB, som ägdes av sockerbruksägaren konsul Wilhelm Westrup. Strax före första världskriget restaurerades corps de logiet efter ritningar av arkitekt Erik Hahr, då vinden inreddes och takkuporna tillkom. 1972 förvärvades egendomen av det nybildade Rydsgårds Gods AB (Urban och Ulrik Wehtje), som bedrev modernt storjordbruk på egendomens 1.100 hektar. Sedan familjen Wehtje fått ekonomiska problem på grund av finanskrisen, såldes godset 2009 för 240 miljoner till George Bergengren, som driver bl.a. Pugerup & Böketofta Jordbrukskompani AB och är ägare till sammanlagt 3.900 hektar mark i Skåne.

Källa: Sylve Åkesson, Skånska slott och herresäten